

Statutul contemporan al teatrului

Încercînd să definim statutul contemporan al teatrului în contextul civilizației românești, observăm dintru început că avem de-a face în primul rînd cu un statut social nu cu unul estetic, în sensul că trebuie să urmărim nu numai mutațiile lui interne, intrinseci ci, mai ales, felul în care societatea îi asigură geneza, existența, modalitățile de circulație sau planurile în care se plasează. Ideea aceasta o găsim justificată în mod pertinent de însăși natura artei în genere, a teatrului în special: adevărata artă — se spune în Programul P.C.R. — a exprimat întotdeauna realitatea socială în procesul dezvoltării ei istorice. În cazul teatrului ea se justifică dealtfel cu atît mai mult cu cît ne aflăm în fața unei arte care se naște și există numai în FOR PUBLIC, nu poate fi concepută în afara unui număr de spectatori — ci înșiși exponenți ai societății. Creația spectacolului este de altfel dintru început influențată de contextul social iar receptarea lui, rezonanțele sale spirituale sînt evident impregnate de *socialitate*.

Fără îndoială, procesul îndelungat de autonomizare al artelor a dus la apariția unui profil estetic specializat al teatrului, dar prin aceasta el a devenit — poate chiar mai evident decît odinioară — TRIBUNĂ SOCIALĂ, școală a vieții, expresie a realului. Este necesar să precizăm că nu înțelegem ideea de școală în sens didacticist, moralizator, ci că ne aflăm în fața unui fenomen social care prin însuși forma sa de manifestare înriurește asupra conștiințelor, modelează caractere, întrucît oferă un MODEL aparent real, cu mare forță de sugestie. Impresia de realitate oferită de spectacol — chiar dacă educația estetică dă naștere unei anumite detașări spirituale — nu își pierde cu totul capacitatea de seducție, iar funcționarea sa socială îl alătură lucrurilor reale, într-un univers în care granița dintre acestea și imaginar se șterge adesea, cel puțin sub raportul efectelor.

S-ar putea spune despre teatru că *efemeritatea* spectacolului, faptul că el trăiește de la o zi la alta îi micșorează greutatea socială reducîndu-l la o simplă „cutie cu iluzii” cum a și fost numit uneori. Lucrul depinde de fapt de natura și calitatea lui. Nu este vorba ca teatrul să se identifice cu viața ca atare, nici să se mărginească a o prelungi dar — direct sau indirect — el o va exprima în ceea ce are mai expresiv și spectacular (adică capabil de a fi vizualizat, pus în scenă și ca generalizare artistică a realului).

Atunci cînd Programul P.C.R. subliniază că operele de literatură și artă au menirea de a înfățișa cît mai fidel, *în limbajul lor propriu* (s.n.), realizările, preocupările, aspirațiile, gîndirea și simțirea maselor largi populare și că ele trebuie să se inspire permanent din izvorul viu al realităților sociale și naționale ale țării noastre aceste cerințe sînt departe de a transforma teatrul într-o simplă copie, întrucît el trebuie să fie o imagine esențializată și în același timp critică a vieții de la care pornește și către care se întoarce. Precizarea că ne aflăm în fața unui limbaj specific ni se pare extrem de importantă tocmai pentru evitarea confuziei (din păcate adesea făcută) între realitatea scenică și cea a vieții, ca și pentru faptul că obligă la judecarea adecvată a teatrului, în ceea ce are specific, nu în ceea ce inevitabil are comun cu alte manifestări spirituale (artistice sau de altă natură).

Locul artei spectacolului în ierarhia valorilor societății noastre nu poate fi definit în mod abstract, indiferent de manifestările ei concrete, dar ceea ce putem constata este faptul că aici, mai mult decît în alte domenii, prestigiul nu poate fi acordat numai de critică, de juri și premii, ci se cere încununat cu SUCCESUL DE PUBLIC. Evident acest factor nu trebuie absolutizat și transformat automat într-un criteriu de valoare, dar

nu trebuie să uităm că orice valoare se constituie în raportul dintre obiect și subiect iar aici — în mod special — valoarea are nevoie de sancțiunea socială pozitivă acordată de spectator pentru a putea exista. Intervin nu puțini factori care trebuie luați în seamă.

Nevoia de spectacol nu apare de pildă de la sine, iar pentru a putea exista ea are nevoie de un individ capabil să se detașeze de real, să privească spectacolul și ca pe un fapt în sine, deci să se elibereze de constrângerea necesităților imediate. Procesul acesta presupune în ultimă instanță un anumit nivel al forțelor productive ale societății dar și anumite relații sociale în cadrul cărora arta să poată ocupa un loc în bugetul de timp.

Contemporaneitatea este însă extrem de contradictorie : pe de o parte, timpul pe care îl acordă spre delectare este încă destul de redus, chiar dacă mult crescut în comparație cu trecutul și repartizat mult mai democratic membrilor societății. Pe de altă parte, istoria a diversificat enorm oferta culturală, inclusiv cea artistică și solicitările cele mai diverse asaltează individul, aflat la grea încercare întrucit 1 se cere să aleagă. Nu odată, în această alegere, vor căștiga mijloacele mai comode cum sînt radio-televiziunea, nu odată, ceea ce este facil va înăbuși ceea ce este mai profund, astfel încît a menține spectacolul artistic într-un univers spiritual contemporan nu e deloc ușor.

Dacă pentru unii teatrul a devenit o necesitate specifică, nu puțini sînt cei care îl iau în considerare doar „între altele” sau care transformă participarea lor la spectacol într-un act protocolar, monden sau mimînd un prestigiu cultural ce nu există. Privind realist problema statutului teatrului contemporan nu putem să facem abstracție de nici-unul dintre acești parametri și nu ne putem mărgini la constatarea succesului de casă — transformîndu-l într-un indiciu de valoare. Și totuși fără succes spectacolul cade sau nu rezistă decît unui număr redus de reprezentații, deci există în sfera culturii un timp relativ scurt.

Problema nu este lipsită de dificultăți exprimînd adesea o situație contradictorie : ceea ce are succes este de obicei ceea ce corespunde așteptărilor publicului, deci sensibilității sale pregătite de ceea ce a precedat (atît ca mesaj cît și ca limbaj). Lipsa de conformitate cu așteptările, sensibilitatea nepregătită a receptorului pentru un limbaj nou, poate face ca spectacole dintre cele mai inovatoare să beneficieze — cel puțin la început — de o audiență restrînsă.

A nu înțelege lucrul acesta înseamnă a pierde din vedere dinamicitatea gustului și a ajunge cum se exprima Lunacearski „să te tîrîi în fața gustului public în loc să-l lormezi”. Aici pot fi de altfel depistate toate dificultățile care se pun în fața politicii culturale în stabilirea ofertei artistice, adică a repertoriului, modalităților de punere în scenă și de realizare în ansamblu a spectacolului. Calea de ieșire ni se pare a fi una singură : selecția competentă a unui repertoriu diversificat, încurajarea tuturor modalităților de expresie scenică a idealurilor social-estetice ale vremurilor noastre și străduința de a bloca impostura, kitsch-ul.

Statutul social al teatrului depinde apoi și de felul în care circulă valorile sale. În forma sa clasică ele există doar pe scenă, într-un punct fix, presupunînd atragerea spectatorilor și lipsa oricărei posibilități de deplasare către ei (cu excepția turneelor, care se opresc însă tot la sala de spectacol, nereușind să iasă în forul cetății și cu atît mai puțin să intre în casa spectatorului fără a se travesti în hainele teatrului radio-fonic sau a celui televizat).

Situația nu e deloc ușoară pentrucă numeroși spectatori își satisfac foamea de spectacol pe numeroase alte căi, mult mai la îndemînă, dar de o calitate îndoielnică. Popularitatea bilciurilor, rețetele ridicare ale spectacolelor improvizate nu fac decît să evidențieze mai pregnant ori insuficienta capacitate expresivă a teatrului ori prezența lui prea săracă în existența unor oameni.

Statutul teatrului se definește apoi și prin funcțiile sale (specifice și general culturale). Măsura în care spectacolul artistic reușește să influențeze, să exercite o atracție asupra publicului, să devină un model viu de largă popularitate îi conturează și locul în ansamblul unei culturi, căile și mijloacele pe care este axată întreaga sa viață estetică și socială totodată. Pentru a înțelege funcționarea acestui subsistem în sistemul cultural (el însuși subsumat sistemului social de ansamblu) perspectiva contemporaneității este absolut necesară, cu condiția de a nu o transforma într-un prezentism simplificator și a urmări felul în care răspunde nevoilor REALE ale existenței membrilor societății noastre.

Una dintre căile prin care teatrul va putea ajunge să pună în mișcare numeroase sisteme din afara lui (chiar pierzîndu-și parțial specificitatea) este aceea de a ieși din tiparele oarecum înguste care i-au fost acordate multă vreme (fenomen care se și întîmplă de altfel) și a încerca să contribuie la teatralizarea unora dintre manifestările vieții însăși. Este poate direcția cea mai fertilă pentru destinul său viitor întrucit, după ce a adus cetatea în spectacol, este timpul să scoată spectacolul în cetate.